

LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS AUGINTOJŲ ASOCIACIJA

LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS VEISIMO PROGRAMA

Kaunas, 2024

TURINYS

TURINYS.....	2
ĮVADAS.....	3
LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KŪRIMO ISTORIJA.....	4
LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖ.....	6
ERŽILŲ LINIJOS IR KUMELIŲ ŠEIMOS	7
ERŽILŲ LINIJOS	7
STRAUSO 134 LINIJA	7
MARSO 1252 LINIJA	7
TUŠO 421 LINIJA.....	7
VIKRO 72 LINIJA	8
ŽOLYNO LTU004110278289 LINIJA	8
FLATENT`O LTU004120000295 LINIJA.....	9
EZOPAS LTU004110566118	9
RULANG 752023023165097	9
KUMELIŲ ŠEIMOS	10
LIETUVOS SUNKIŲJŲ VEISLĖS ARKLIŲ VERTINIMO TAISYKLĖS	10
LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KILMĖS KNYGOS NUOSTATOS	12
NAUDOJAMOS SĄVOKOS	12
BENDROSIOS NUOSTATOS	12
KILMĖS KNYGOS SKYRIAI	14
KILMĖS KNYGŲ TVARKYMAS	16
KILMĖS PAŽYMĖJIMAS.....	17
LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS SAUGOJIMAS.....	18
LIETUVOS SUNKIŲJŲ VEISLĖS ARKLIŲ VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI BEI SIEKIAMYBĖ.....	20
DOKUMENTŲ TVARKYMO REIKALAVIMAI	23
NAUDOTA LITERATŪRA	24

IVADAS

Lietuvos sunkiųjų arklių veislės veisimo programa – tai būtina veislės išsaugojimo bei gerinimo dalis, kurioje yra numatomi veisimo tikslai bei siekiamybės. Ši veisimo programa skirta Lietuvos sunkiųjų arklių veisėjams, augintojams, savininkams ir kitiems asmenims prisidedantiems prie veislės išsaugojimo bei gerinimo. Veisimo programos laikotarpis neribojamas, tačiau programa turėtų būti peržiūrima ir esant poreikiui papildoma ne rečiau kaip kas penkerius - septynerius metus Veisimo programos tikslas - Lietuvos sunkiųjų arklių veislės **išsaugojimas ir gerinimas**. **Veisimo programa vykdoma Lietuvos Respublikos teritorijoje, o esant būtinybei ir už Lietuvos Respublikos ribų. Už jos vykdymą yra atsakinga Lietuvos sunkiųjų arklių veislės augintojų asociacija.**

Veisimo programa parengta remiantis „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1012 dėl zootechninių ir genealoginių reikalavimų, taikomų grynaveislių veislinių gyvūnų ir hibridinių veislinių kiaulių veisimui, prekybai jais bei jų genetinės medžiagos produktais ir jų įvežimui į Sąjungą, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) Nr. 652/2014, Tarybos direktyvos 89/608/EEB ir 90/425/EEB bei panaikinami tam tikri gyvūnų veisimo srities aktai („Gyvūnų veisimo reglamentas“) (Tekstas svarbus EEE)“ nuostatomis.

LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KŪRIMO ISTORIJA

Lietuvos sunkiųjų arklių veislė pradėta kurti XIX amžiaus pabaigoje. Veislės kūrimu nuo 1894 metų užsiėmė Darbui ir važiuoti arklių veisimo draugija. Ji ėmė įvežti ardėnų, brabansonų, peršeronų, ir kitų sunkiųjų veislių eržilus. Su jais buvo kryžminamos vietinės kumelės. Nuo 1925 metų iš Švedijos įvežti ardėnai turėjo didžiausią įtaką veislės formavimuisi. Atvežtiniai sunkieji arkliai ir jų mišrūnai brėsdavo daug greičiau negu vietiniai žemaitukų veislės arkliai.

XIX amžiaus viduryje carinėje Rusijoje pradėti rengti darbo arklių jėgos bandymai. Lietuvoje jie pirmą kartą atlikti 1857 metais ir toliau vyko iki 1881 metų. Per 25 metus buvo išbandyti 277 arkliai.

Jėgos bandymai paprastai vykdavo per arklių parodas. Arklys turėdavo vežti vežimą su kroviniu. Einant krovins buvo didinamas iki tam tikros ribos arba kol arklys sustodavo. 1881 metais buvo panaikintos premijos už jėgos bandymus. Iki pirmojo pasaulinio karo darbo arkliai nebebuvo bandomi.

Sunkiųjų arklių pajėgumo bandymai vėl atlikti 1928 metais per pirmąją gyvulininkystės parodą Šiauliuose. Veisliniu arklininkystės darbu Lietuvoje pradėta rūpintis tik 1925 metais. Tada buvo įsteigta Ardėnų veislės arkliams auginti Lietuvoje draugija. Jos tikslas buvo veisti gerą darbo arklį. Draugija nustatė standartinį Lietuvos sunkiųjų ir jų mišrūnų tipą, bet nebuvo atsižvelgta į jų veisliškumą. Buvo nustatyti tam tikri eksterjero, kūno matų, temperamento reikalavimai. Draugija tiesiog atrinkdavo veislinius arklius ir įrašydavo juos į kilmės knygas. Per vienuolika gyvavimo metų draugija į kilmės knygas įrašė 540 eržilų ir 725 kumeles.

1924 – 1926 metais į Lietuvą iš Švedijos buvo įvežta Švedijos ardėnų veislės arklių. Į kilmės knygas buvo įrašyti šios veislės 71 eržilas ir 186 kumelės. 1926 – 1936 metais iš Švedijos ir Belgijos buvo įvežti 88 eržilai.

1937 metais visos veikusios arklių augintojų draugijos susijungia į vieną – Lietuvos arklių auginimo ir gerinimo draugiją. Ši draugija turėjo perimti susijungusių draugijų darbą ir uždavinius. Buvo pakeistos arklių rūšiavimo, įrašymo į kilmės knygas taisyklės. Draugija buvo numačiusi sunkiojo tipo arklius veisti grynuoju ir kryžminimo būdu. Grynaveisliais arkliais buvo laikomi iš užsienio importuoti sunkiojo tipo arkliai arba gimę Lietuvoje, turintys ne mažiau 7/8 kultūrinių veislių kraujo ir

įvertinti pirma klase. Tačiau grynaveislių reproduktorių buvo palyginti nedaug, daugiausia įvairių kartų mišrūnų. Iš to galima spręsti jog nuo 1930 metų mišrūnų veisimas tarpusavyje ir kryžminimas buvo plačiau naudojamas negu grynasis veisimas

Po Antrojo pasaulinio karo didžiausią įtaką vietiniams arkliams turėjo gerinimas ardėnais. 1951 metais buvo 166 valstybiniai kergimo punktai, kuriuose stovėjo 150 Lietuvos sunkiųjų eržilų. Veikė 3 eržilų depai, kuriuose buvo 211 Lietuvos sunkiųjų veislės eržilų. Tais pačiais metais buvo surengti eržilų darbingumo bandymai. Buvo atliktos dvi rungtis: greitis risčia ir greitis žingine. Lietuvos sunkiųjų arklių treniravimas ir pajėgumo bandymai pagal vieningą metodiką pradėti nuo 1954 metų.

Kuriamasis kryžminimas, sąmoninga veislinių arklių atranka bei parinkimas, intensyvus arklių panaudojimas darbui, geras arklių šėrimas sudarė sąlygas Lietuvos sunkiesiems arkliams susiformuoti.

Lietuvos sunkieji kaip savarankiška veislė buvo pripažinti 1963 metais.

Tačiau, jeigu veislės pripažinimo metu buvo net 12 linijų arklių, tai dabar iš jų liko tik 6, iš kurių viena naujai sukurta. Paskutinių dviejų linijų iki 2018 metų gruodžio mėnesio buvo tik po 1 eržilą.

- Strausas
- Tušas
- Žolynas
- Flatent (nauja)
- Marsas
- Vikras

LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖ

Lietuvos sunkieji arkliai - tai sunkiųjų arklių tipo veislė. Ši veislė pasižymi vidutiniu ūgiu (eržilai - 164 - 168 cm, kumelės 160 - 164 cm.), kaulingi (plaštakos apimtis eržilų - 24,5-26,5, kumelių - 23,5-25,5), labai gilios krūtinės (krūtinės apimtis eržilų - 215 ir <, kumelių - 210 ir <), turi pakankamai ilgą su gerai išgaubtais šonkauliais liemenį. Jų galva vidutinio didumo, tiesi arba kumpanosė, Kaklas trumpas, storas, raumeningas. Gogas vidutinio ilgumo, dažniau žemas, bet visuomet platus. Nugara tiesi bei plati, raumeninga. Juosmuo trumpas, platus. Strėnos ilgos, nuolaidžios, plačios, skeltos. Galūnės sąlyginai trumpos, storos, šepetėliai reti, kanopos taisyklingos formos, padas mažai išgaubtas, pasitaiko plokščiapadžių. Apie 75% arklių yra sartos spalvos, 20% bėros spalvos. Vos 3-4% arklių yra derešos spalvos. Tamsiai bėros, juodbėros, juodos, širmos spalvos arklių pasitaiko tik vienetai. Nebūdingas ir nepripažįstamas keršumas, leopardo kompleksas, bei kiti Apalūzų veislei būdingi raštai.

Lietuvos sunkieji laikomi visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje.

ERŽILŲ LINIJOS IR KUMELIŲ ŠEIMOS

ERŽILŲ LINIJOS

STRAUSO 134 LINIJA

Linijos pradininkas eržilas Strausas 134 gimęs 1958 m., žinoma kad šis eržilas buvo sartos spalvos su lauku. Šiuo metu linija tęsiama per 3 eržilo Strauso 134 sūnus: Bazaltą 196, Limitą 250 ir Bromą 202.

Bazalto 196, Limito 250 ir Bromo 202 atšakos skyla į smulkesnes atšakas, o nagrinėjant arklių kilmės galima atsekti eržilų ir kumelių, kurių kilmėje randami Strauso 134 linijos skirtingų atšakų eržilus per konkretaus žirgo ar kumelės tėvinę ir motininę puses dažniausiai IV ir tolimesnėse protėvių kartose.

Įvertintų kompleksškai eržilų atžvilgiu tai pati gausiausia Lietuvos sunkiųjų arklių veislės eržilų linija, o tai reiškia, kad ir prieauglio nuo šios linijos eržilų užregistruojama daugiausiai.

MARSO 1252 LINIJA

Linijos pradininkas Marsas 1252 šiuo metu liniją sudaro dvi atšakos per Marso 1252 sūnaus Sakalo I 1860 palikuonis: Žvyrą 305 ir Lašą 246. Žvyro 305 atšakoje yra vienas eržilas Žaibas LTU004110123903, kuris pagal eksterjerą nevertintas, taip pat nuo šio eržilo neregistruotas nei vienas palikuonis. Lašo 246 atšakoje šiuo metu yra 4 kompleksškai įvertinti eržilai. Linas LTU004110365413 sartos spalvos su žvaigžde - lauku, jo išmatavimai 164-234-26 75,8 b. elito klasė ir jo sūnus Lotas LTU004110572319 sartos spalvos jo išmatavimai 166-207-24,5 79,12 b. elito klasė. Tevton LTU004110571316 sartos spalvos su žvaigžde, jo išmatavimai 165-214-25 80,78 b. elito klasė. Bravyj LTU004110571416 sartos spalvos, jo išmatavimai 159-206-26 I klasė, įvertintas pagal darbinės savybes 85,1 b. elito klasė. Šie eržilai yra eržilo Vikio LTU004110132504 sūnūs ir anūkas.

TUŠO 421 LINIJA

Linijos pradininkas eržilas Gandras 0697, tačiau vienintelis eržilas, kurio palikuonys pratęsė liniją buvo Tušas 421, todėl ši linija pervadinta Tušo 421 vardu. Šiuo metu liniją sudaro trys atšakos: Žibinto 435, Židinio 578, Žuvinto 588 šie eržilai yra pilni broliai tai yra turi tą pačią motiną ir tėvą, todėl išskiriamos 3 linijos atšakos.

Šiuo metu Tušo 421 linijoje yra 31 kompleksiškai įvertintas eržilas, didžioji dalis pagal eksterjerą įvertintų eržių priklauso Žibinto 435 atšakai, kai tuo tarpu Žuvinto 588 atšakoje yra tik penktadalis visos linijos eržių, o Židinio 578 atšaka Lietuvoje buvo išnykusi. Eržilas Anshef LTU004110570514 sartos spalvos su lauku ir balta apatine lūpa, jo išmatavimai 167-226-26 78,5 b. elito klasė, yra vienintelis Židinio 578 atšakoje likęs eržilas, pirmieji kumeliukai nuo šio eržilo gimė 2020 m. Vienas iš jo sūnų licencijuotas veisimui Drugys LTU004110622520 sartos spalvos jo išmatavimai 163-210-25,5 80,15 b. elito klasė. Anshef buvo vienas iš eržių importuotų į Lietuvą iš Marių respublikos, kurioje buvo sukurta veislinė ferma. Šioje fermoje Lietuvos sunkieji arkliai buvo veisiami grynųjų veisimu.

VIKRO 72 LINIJA

Linijos pradininkas Vikras 72 1946 m. gimimo, žinoma kad šis eržilas buvo sartos spalvos su siauru lauku. Linija yra tęsiama per dvi linijos atšakas Viziro 426 ir Lelijo 379 šie eržilai buvo linijos pradininko anūakai. Viziro 426 atšakos eržilai nedalyvauja LSAA veisimo programoje. Lelijo 379 atšakoje 3 kompleksiškai įvertinti eržilai Laskovyj LTU004110570611, 165-216-26,5 75,2 b. elito klasė, sūnūs visi 3 įvertinti elito klase. Praėjusio šimtmečio IX dešimtmetyje į Rusijos Federaciją buvo eksportuota grupė Lietuvos sunkiųjų veislės arklių. Tarp jų buvo Vikro linijos eržilas Kurmis 1656 1980 m. g. (379 Lelijas – 614 Kantata). Iš eksportuotų Lietuvos sunkiųjų veislės arklių Marių respublikoje buvo sukurta veislinė ferma. Kurioje Lietuvos sunkieji arkliai buvo veisiami grynųjų veisimu. Eržilo Laskovyj LTU004110570611 tėvas Arbalet 1684 yra eržilo Kurmio 1656 anūakas, todėl atsirado viltis išsaugoti šią eržių liniją.

ŽOLYNAS LTU004110278289 LINIJA

Linijos pradininkas Kaštanis - Gražuolis, tačiau vienintelis linijos tęsėjas buvo eržilo proanūkis eržilas Žolynas LTU004110278289, todėl linija pervadinta šio eržilo vardu. Žolynas LTU004110278289 gimęs 1989 m. Nemuno valstybiniame žirgyne. Jis įveistas III-III laipsniu į per buvusį linijos pradininką 0410 Kaštanį - Gražuolį. Šiuo metu pagal eksterjerą įvertinti ir LSAA veisimo programoje dalyvauja 4 eržilai. Vijūno LTU004110364313, sartos spalvos su lauku, jo išmatavimai 169-232-26 80,8 b. elito klasė, du sūnūs Draivas LTU004110614620 77,13b. elito klasė ir Kristalas LTU004110629620 69,65 b. I klasė. Žandaras LTU004110393314 sartos spalvos su lauku, jo išmatavimai 167-210-27 75,85 b. elito klasė; Baikeris LTU004110350812 elito klasė.

FLATENT`O LTU004120000295 LINIJA

Linijos pradininkas iš Švedijos importuotas Švedų ardėnų eržilas Flatent LTU004120000295 1995 m. gimimo, bėros spalvos su žvaigžde - lauku, bei balta apatine lūpa. Tai yra naujausia iš Lietuvos sunkiųjų veislės arklių eržių linijų šiuo metu linijoje yra 12 kompleksiškai įvertintų ir LSAVAA veisimo programoje dalyvaujančių eržių, veisimui naudojami ne visi eržilai. Iš jų 1 eržilas yra Flatent`o LTU004120000295 sūnus: Jurginas LTU004110463815 bėros spalvos su lauku, jo išmatavimai 166-237-27,5 b. 73,48 b. I klasė, po pervertinimo įvertintas elito klase. Taip pat 6 Flatento LTU004120000295 anūkai: Dreifas LTU004110402014 84,73 b., Grifas LTU004110501617 87,3 b., Bembis LTU004110475116 75,65 b., Klevas LTU004110546618 72,73 b., Moris LTU004110625920 77,08 b., Setas LTU004110605119 76,05 b. 5 iš jų įvertinti elito klase, taip pat 3 Flatento LTU004120000295 proanūkiai: Beržas LTU004110588319 70,9 b., Ambalas LTU004110576119 78,7 b., gabalas LTU004110576019 78,15 b.

EZOPAS LTU004110566118

Naujai kuriamos linijos pradininkas eržilas Ezopas LTU004110566118 (tėvas Tarybinių sunkiųjų veislės eržilas Ermitaž, motina Lietuvos sunkiųjų veislės kumelė Baladė LTU004110134604) juodbėros spalvos, jo išmatavimai 167-211-25 79,12 b. elito klasė, licencijuotas veisimui. Naudojant šį eržilą tikimasi pagerinti Lietuvos sunkiųjų veislės arklių eksterjero, charakterio bei konstitucijos savybes.

RULANG 752023023165097

Rulang 752023023165097 2016 m. gimimo Švedų ardėnų veislės eržilas importuotas 2019 m. iš Švedijos. Rulang 752023023165097 sartos palvos su lauku, jo išmatavimai 161-214-29 LSAVAA eksterjero vertinime surinkęs 80,72 b. (elito kl.) bei darbingumo vertinime surinkęs 96,1 balo (elito kl.) licencijuotas veisimui. Veisimui naudojant šį eržilą tikimasi pagerinti Lietuvos sunkiųjų arklių eksterjero savybes (nugaros liniją, kanopų kokybę, kaulingumą), charakterį bei aliūrus, ir sukurti naują eržių liniją.

Pagal eksterjerą ir / ar darbingumą įvertintų eržilų skaičius kiekvienais metais po eksterjero ir / ar darbingumo vertinimo renginių kinta, todėl pagal eksterjerą ir / ar darbingumą įvertintų eržilų sąrašas kasmet atnaujinamas ir pateikiamas Lietuvos sunkiųjų veislės žirgų augintojams, po paskutinio tais metais vykusio žirgų eksterjero ir / ar darbingumo vertinimo renginio.

Eržilų linijų genealoginės schemos pateiktos **Priede Nr. 1**

KUMELIŲ ŠEIMOS

Lietuvos sunkiųjų arklių veislėje grynaveislių kumelių kilmę kai kuriais atvejais galima atsekti per 8-9 kartas atgal retesniais atvejais ir dar toliau. O tai pačiai šeimai priklausančios kumelės yra dažnai laikomos keliuose ūkiuose, todėl šeimos atsekamos tik genealoginės. Kumelių šeimų dydis varijuoja nuo vos kelių kumelių iki pusšimčio šeimoje. Genealoginių kumelių šeimų galima atsekti daugiau nei 65. Į LSAVAA kuriojamą Lietuvos sunkiųjų arklių kilmės knygą šiuo metų įrašyta 916 3 m. ir vyresnių grynaveislių kumelių iš jų į: Pagrindinį I skyrių - 328, Pagrindinį II skyrių - 155, Pagrindinį III skyrių - 433.

Kumelių šeimų genealoginės schemos pateiktos **Priede Nr. 2**

Efektyvios populiacijos rodiklis

Nm - Eržilų įrašytų į „Pagrindinį I skyrių“ – 78 vnt.

Eržilų įrašytų į „Pagrindinį II skyrių“ – 32 vnt.

Nf - Kumelių įrašytų į „Pagrindinį skyrių“ - 916 vnt.

$$Ne = 4 \times Nm \times Nf / (Nm + Nf) = 4 \times 110 \times 916 / (110 + 916) = 392,826$$

LIETUVOS SUNKIŲJŲ VEISLĖS ARKLIŲ VERTINIMO TAISYKLĖS

Lietuvos sunkiųjų arklių veislės vertinimo taisyklės pateiktos „Lietuvos sunkiųjų ir stambiųjų žemaitukų veislių arklių vertinimo taisyklės“ dokumente.

1. Veislinių arklių vertinimo tikslas yra nustatyti jų veislinę vertę, paskirti ir kompleksiškai juos įvertinti.
2. Arklių vertinimą atlieka veislininkystės institucijos (asociacijos) sudaryta ekspertų komisija.

Vertinamų požymių svarba

(1 lentelė)

6 - 18 mėn. amžiaus vertinimas						
Kilmė			Bendras įspūdis			
60%			40%			
			Tipas	Kūno išsivystymas	Galūnių išsivystymas	Aliūrai
Suaugusių arklių vertinimas						
Pirmas įspūdis	Kilmė	Tipas	Eksterjeras	Išsivystymas	Charakteris	Aliūrai
10%	10%	15%	25%	10%	10%	20%

LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KILMĖS KNYGOS NUOSTATOS

NAUDOJAMOS SĄVOKOS

1. Arklio veisėju pripažįstamas:
 - 1.1. kumelės (t. y. motinos) savininkas arba nuomotojas kergimo (apsėklinimo) metu;
 - 1.2. kumelės savininkas arba nuomotojas kumeliuko atsivedimo metu.
2. Grynasis veisimas - veisimo būdas kai poruojami du tos pačios veislės individai.
3. Veisimo programoje pripažinta gerinančioji veislė - Lietuvos sunkiųjų veislės atveju tai arklių veislės naudotos Lietuvos sunkiųjų veislės išvedime: Švedų ardėnai ir Tarybiniai sunkieji.
4. Veisimo programoje nepripažinta gerinančioji veislė - (toliau nepripažinta gerinančioji veislė arba nepripažinta veislė) bet kuri kita arklių veislė nepripažinta kaip gerinančioji arklių veislė, įskaitant ir naudojamus veislei tipingus mišrūnus be dokumentinių kilmės duomenų.
5. Grynaveislis (eržilas/kumelė) nuo veisimo programoje pripažintos gerinančiosios veislės - pirmos kartos palikuonis nuo gerinančiosios veislės eržilo ar kumelės ir Lietuvos sunkiojo eržilo ar kumelės.
6. Grynaveislis (eržilas/kumelė) nuo veisimo programoje nepripažintos veislės - žirgas pripažįstamas grynaveisliu kai jo kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 (tai yra IV protėvių karta) nepripažintos veislės kraujo, išskyrus tuos atvejus kai žirgas jau pripažintas grynaveisliu ar vienas iš jo tėvų pripažinti grynaveisliu (kurių kilmėje yra daugiau nei 1/16 veisimo programoje nepripažintos veislės kraujo).

BENDROSIOS NUOSTATOS

7. Veislinių arklių kilmės knygas (toliau – kilmės knygos arba KK) tvarko pripažintos arklių veislininkystės institucijos VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (toliau – VĮ ŽŪDC) informacinės sistemos duomenų bazėje.
8. Kilmės knygų duomenis kaupia, sistemina, saugo ir ataskaitas teikia VĮ ŽŪDC.
9. Arklio veisėjas yra atsakingas už pirminių duomenų teisingumą. Pripažintų veislininkystės institucijų atsakingi asmenys, turintys suteiktą VĮ ŽŪDC prisijungimo prieigą, turi teisę koreguoti, pakeisti duomenis, suvesti arklių vertinimo duomenis ir ekspertų – vertintojų komisijos sprendimo pagrindą įrašyti arklių į tam tikrą kilmės knygos skyrių.

10. Kilmės patikrinimo testai (DNR testai) atliekami eržilams dalyvaujantiems eržių vertinimo renginyje, augintojai skatinami atlikti DNR profilio nustatymą ir kilmės patikrinimą šiuo būdu ir kumelėms, įrašomiems į pagrindinį kilmės knygos I ir II skyrius.
 - 10.1. Kilmės patikrinimo testai atliekami ginčytiniais atvejais siekiant identifikuoti arklius. Neatitikus žirgo kilmei atliekamas pakartotinis testas, neatitikus šiam testui ir nenustačius tikrosios kilmės žirgas perkeliamas į kilmės knygos papildomą skyrių. Už papildomus kilmės patikrinimo testus moka pats žirgo savininkas. Jai nustatoma tikra kilmė, duomenys duomenų bazėje pakeičiami.
 - 10.2. Kilmės patikrinimo testai (DNR testai) atliekami visiems dirbtinio apvaisinimo būdu gautiems kumeliukams.
11. Jeigu Lietuvoje yra tvarkomos kelios tos pačios veislės skirtingoms veislininkystės institucijoms priklausančios kilmės knygos, tai eržilai gali būti įrašomi į kelias kilmės knygas, tačiau norint naudoti eržilą LSAVAA veisimo programoje veisimui jis turi būti įvertintas pagal eksterjerą pagal LSAVAA pripažintas vertinimo taisykles, o kumelės įrašomos tik į vieną kilmės knygą, šių kumelių kumeliukai įregistruojami į tą kilmės knygą, kurioje registruota jo motina.
 - 11.1. Tais atvejais kai gimsta grynaveisli kumeliukas, o kumeliuko motina registruota kitoje kilmės knygoje, kurioje kumeliuko savininkas kumeliuko registruoti nenori ir prašo LSAVAA įregistruoti kumeliuką LSAVAA kilmės knygoje ir išduoti kumeliukui pasą galutinį sprendimą dėl kumeliuko registravimo priima LSAVAA prezidentas.
12. Esant poreikiui asociacija pasilieka teisę plėsti Lietuvos sunkiųjų arklių veisimo programos vykdymo teritoriją už Lietuvos Respublikos ribų, tam numatant atskiras taisykles žirgų registravimui ir įrašymui į Lietuvos sunkiųjų arklių veislės registrą. Arkliai galės būti pripažįstami grynaveisliais tik pagal pasirašytą bendradarbiavimo sutartį su besikreipiančia šalimi.
13. LSAVAA Lietuvos sunkiųjų veislei gerinančiosiomis veislėmis pripažįsta - Švedų ardėnų ir Tarybinių sunkiųjų arklių veisles, Lietuvos sunkiųjų prieauglis su šiomis veislėmis pripažįstamas grynaveisliu kai tai yra:
 - 13.1. pirmos kartos Lietuvos sunkiųjų ir Tarybinių sunkiųjų palikuonis.
 - 13.2. pirmos kartos Lietuvos sunkiųjų ir Švedų ardėnų palikuonis.
14. Importuotiems eržilams ir kumelėms, bei eržilams, kurių sperma naudojama Lietuvoje, paliekami originalūs (tuos eržilus veislei naudoti pradėjusios šalies) registracijos numeriai;

- 14.1. Importuotus eržilus įvertina LSAVAA vertinimo komisija. Vertinimo komisijos sprendimu eržiui suteikiama arba nesuteikiama licencija veisimui.
- 14.2. Spermos naudojimo atveju LSAVAA vertinimo komisija išnagrinėja eržilo veislės asociacijos atlikto eržilo eksterjero vertinimo duomenis ir iš nuotraukų ar filmuotos medžiagos įvertina eržilo tipingumą veislei.
15. Pageidaujama, kad einamaisiais metais prieauglis nuo gerinančiosios veislės ar kitų nepripažintų veislių (įskaitant tipingus mišrūnus) nevirsytų 10 %.
16. Kilmės knygos leidžiamos pagal pripažintų veislininkystės institucijų vidaus tvarką.
17. Arkliai, kuriuos prašoma įrašyti į kilmės knygas, turi būti sveiki ir gerai išsivystę.

KILMĖS KNYGOS SKYRIAI

18. Kilmės knyga (KK) suskirstyta į pagrindinį ir papildomą skyrius, kurie smulkiau suskirstyti į - eržių pagrindinį I, II ir III, kumelių pagrindinį I, II, III, bei eržių ir kumelių papildomus skyrius.
19. Į kilmės knygas įrašomi arkliai, pagal šiuos reikalavimus:
 - 19.1. pagrindinis skyrius:
 - 19.1.1. įrašomi tik grynaveisliai žirgai;
 - 19.1.2. pagrindinis I skyrius:
 - 19.1.2.1. įrašomi tik grynuoju veisimu gauti žirgai, kurių abu tėvai įrašyti į kilmės knygos pagrindinį skyrių:
 - 19.1.2.1.1. kompleksiškai įvertinti elito klase;
 - 19.1.2.1.2. kompleksiškai įvertinti I klase žirgai, darbingumo bandymų metu įvertinti elito klase;
 - 19.1.2.2. pripažintos gerinančiosios veislės žirgai pagal LSAVAA patvirtintas vertinimo taisykles įvertinti elito klase ir pripažinti tinkamais naudoti veisimo programoje;
 - 19.1.3. pagrindinis II skyrius:
 - 19.1.3.1. grynuoju veisimu gauti žirgai, kurių abu tėvai įrašyti į kilmės knygos pagrindinį skyrių, kai žirgai:
 - 19.1.3.1.1. kompleksiškai įvertinti I klase;
 - 19.1.3.1.2. kompleksiškai įvertinti I klase žirgai, darbingumo bandymų metu įvertinti I klase;

- 19.1.3.2. pripažintos gerinančiosios veislės kumelės pagal LSAVAA patvirtintas vertinimo taisyklės įvertintos I klase ir pripažintos tinkamomis naudoti veisimo programoje;
- 19.1.3.3. žirgai nuo gerinančiosios veislės (eržilų/kumelių) pripažinti grynaveisliais eksterjero vertinimo metu įvertinti elito klase, kurių abu tėvai įrašyti į kilmės knygos pagrindinį skyrių;
- 19.1.3.4. žirgai nuo nepripažintos veislės pripažinti grynaveisliais (kai jų kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 nepripažintos veislės kraujo), eksterjero vertinimo metu įvertinti elito klase, kurių vienas iš tėvų įrašytas į kilmės knygos pagrindinį skyrių;
- 19.1.4. pagrindinis III skyrius:
 - 19.1.4.1. priauglis gautas:
 - 19.1.4.1.1. grynuoju veisimu;
 - 19.1.4.1.2. nuo pripažintos gerinančiosios veislės;
 - 19.1.4.1.3. nuo nepripažintos veislės, kai kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 nepripažintos veislės kraujo (pripažinti grynaveisliais);
 - 19.1.4.2. lieka suaugę grynaveisliai žirgai:
 - 19.1.4.2.1. kompleksinio nevertinti grynaveisliai žirgai;
 - 19.1.4.2.2. gauti grynuoju veisimu žirgai kompleksinio vertinimo metu įvertinti II klase;
 - 19.1.4.2.3. žirgai nuo pripažintos gerinančiosios veislės kompleksinio vertinimo metu įvertinti I ir žemesne klasėmis;
 - 19.1.4.2.4. žirgai nuo nepripažintos veislės, kai kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 nepripažintos veislės kraujo, kompleksinio vertinimo metu įvertinti I ir žemesne klasėmis;
- 19.2. papildomas skyrius:
 - 19.2.1. grynaveisliai žirgai, kurių kilmės patikrinimo testas (DNR testas) neatitinka jų kilmės pateiktos pase, o tikrosios kilmės nustatyti nepavyko;
 - 19.2.2. priauglis:

- 19.2.2.1. grynaveisliis prieauglis nuo grynaveislių tėvų, kurie abu įrašyti į pagrindinį kilmės knygos skyrių, jei tėvas yra neįvertintas kompleksiškai:
 - 19.2.2.1.1. toks prieauglis gali būti perkeltas į pagrindinį kilmės knygos skyrių po to kai:
 - 19.2.2.1.1.1. jų tėvas yra įvertinamas kompleksiškai, prieauglis perkeliamas į kilmės knygos III skyrių;
 - 19.2.2.1.1.2. kai pats prieauglis įvertinamas 3 metų amžiaus kompleksinio vertinimo metu, bet neaukščiau kaip į kilmės knygos II skyrių;
- 19.2.2.2. mišrūnai nuo nepripažintos veislės:
 - 19.2.2.2.1. įskaitant visas tarpines kartas nuo nepripažintos veislės kraujo įliejimo iki tol kol žirgo kilmėje lieka ne daugiau kaip 1/16 įlietos nepripažintos veislės kraujo ir prieauglis pripažįstamas grynaveisliu;
- 19.2.3. suaugę mišrūnai:
 - 19.2.3.1. be dokumentinių kilmės duomenų veislei tipiški žirgai mišrūnai įvertinti kompleksiškai surinkę atitinkamą balų sumą ir naudojami veisimo programoje;
 - 19.2.3.2. mišrūnai nuo nepripažintos veislės:
 - 19.2.3.2.1. įskaitant visas tarpines kartas nuo nepripažintos veislės kraujo įliejimo iki tol kol žirgo kilmėje lieka ne daugiau kaip 1/16 įlietos nepripažintos veislės kraujo;
- 19.2.4. eksportuoti arkliai;
- 19.2.5. kritę arba nebelaikomi arkliai;
- 19.2.6. ankstesnės kilmės knygos papildymai ir klaidų atitaisymai;
- 19.2.7. kilmės knyga papildoma nuolat.

KILMĖS KNYGŲ TVARKYMAS

20. Privalomieji kiekvieno eržilo ar kumelės aprašymo kilmės knygoje duomenys:

- 20.1. vardas, registracijos Nr.;
- 20.2. lytis;
- 20.3. spalva ir žymės;
- 20.4. gimimo data;

- 20.5. eržilo linija ir kumelės šeima;
 - 20.6. veisėjo, savininko ir (ar) laikytojo vardas, pavardė / pavadinimas;
 - 20.7. keturių protėvių kartų duomenys, jeigu žinoma vardas, registracijos Nr., gimimo data, veislė, įvertinimas;
 - 20.8. kompleksinio įvertinimo balai;
 - 20.9. darbingumo patikrinimo rezultatai;
 - 20.10. kilmės patikrinimo įrašai;
 - 20.11. įrašai apie sprendimus ir jų pakeitimus kilmės knygoje;
 - 20.12. visų registruotų kumelės palikuonių sąrašas;
 - 20.13. į kilmės knygas įrašyto eržilo palikuonių sąrašas.
21. Kiekviename kilmės knygos tome turi būti abėcėlinė žirgų rodyklė ir žirgų registracijos numerių rodyklė (su nurodytais puslapiais), santrumpų paaiškinimai, užsienio valstybių ISO kodai ir kilmės knygos kodai.

KILMĖS PAŽYMĖJIMAS

22. Veislinio arklio kilmės pažymėjimas (toliau – kilmės pažymėjimas) – yra arklio paso dalis pagal Reglamento (ES) V priedo 2 dalies 1 skyrių.
23. Arklio savininkui prašant kilmės pažymėjimą išduoda kilmės knygas tvarkanti pripažinta arklių veislininkystės institucija. Kilmės pažymėjimas suformuojamas VĮ ŽŪDC duomenų bazėje iš joje esančių kilmės knygos duomenų. Išduotiems kilmės pažymėjimams registracijos numeris suteikiamas automatiškai duomenų bazėje spausdinimo metu.
24. Kilmės pažymėjimas atspausdinamas ant jo pasirašo asociacijos paskirtas atsakingas asmuo.

LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS SAUGOJIMAS

Siekiant išsaugoti Lietuvos sunkiųjų veislę svarbu:

1. išlaikyti veislės genealoginę struktūrą didinti esamų ir naujai kuriamų linijų skaitlingumą plečiant erzilų linijas per atšakas (atšaka - erzilų linijos dalis tęsiama per konkretaus tos linijos erzilo palikuonis, atšaką sudaro bent 3 erzilų kartos), todėl veisėjai turėtų numatyti veisimo planą 2-3 metams į priekį, pirmumą teikiant grynam veisimui, tik tada naudojant pripažintas gerinančiąsias veisles;
 - 1.1. naudojant ne grynąjį veisimą, su pripažintomis ir nepripažintomis gerinančiosiomis veislėmis, pageidaujama, kad gautas prieaugis neviršytų 10% nuo einamaisiais metais gauto prieauglio;
 - 1.2. gerinančiųjų veislių naudojimas turi būti tikslingas t. y. siekiant: išplėsti erzilų linijų skaičių, pagerinti arklių eksterjero, darbines, charakterio savybes, erzilų naudojimas turi būti suderintas su LSAVAA;
 - 1.2.1. gerinančiosiomis veislėmis pripažįstamos: Švedų ardėnų bei Tarybinių sunkiųjų veislės, o pirmos kartos prieauglis pripažįstamas grynaveisliu, prieauglis į kilmės knygą įtraukiamas pagal KK nuostatas;
 - 1.2.1.1. gerinančiųjų veislių erzilo reikalingumą tolimesniam veisimui apsvastyti po 5 m. nuo erzilo naudojimo veisime pradžios;
 - 1.2.1.2. gerinančiųjų veislių erzilų nenaudoti:
 - 1.2.1.2.1. jei daugiau kaip 65% erzilo sūnų įvertinami I klase ir mažiau;
 - 1.2.1.2.2. kai konkretaus erzilo 4 anūkai - erzilai įvertinami Elito klase
 - 1.2.1.1. gerinančiųjų veislių erzilo reikalingumą tolimesniam veisimui apsvastyti po 5 m. nuo erzilo naudojimo veisime pradžios;
 - 1.2.1.2. gerinančiųjų veislių erzilų nenaudoti:
 - 1.2.1.2.1. jei daugiau kaip 65% erzilo sūnų įvertinami I klase ir mažiau;
 - 1.2.1.2.2. kai konkretaus erzilo 4 anūkai - erzilai įvertinami Elito klase
 - 1.3. veisėjams norintiems mišrinti Lietuvos sunkiuosius su kitomis (nepripažintomis) veislėmis rekomenduojame naudoti kitų veislių kumeles ir Lietuvos sunkiųjų veislės erzilus;
2. siekti platesnio licencijuotų Lietuvos sunkiųjų veislės erzilų panaudojimo, pageidautina, kad erzilai būtų išbandyti darbinių savybių bandymuose ir surinktų 10 balų (I klasė);
3. skatinti veisėjus naudoti veisimui tinkamas Lietuvos sunkiųjų veislės kumeles, kad šios kumelės paliktų bent vieną grynaveislę pakaitinę kumelaitę, pageidautina, kad veisimui naudojamos kumelės būtų kompleksškai įvertintos iki 5 m. amžiaus;

4. skatinti veisėjus atidžiau nagrinėti pasirinktų poruoti individų kilmę ypatingai skiriant dėmesį individų kilmės motininei pusei (stengiantis išvengti įvaisos), bei naudojant individus nuo geriančiųjų veislių kreipiamas dėmesys į kilmės dalį nuo gerinančiosios veislės;
 - 4.1. veislinės kumelės viena karta nutolusios nuo pripažinimo grynaveislėmis (pvz. turinčios $\frac{1}{4}$ Švedų ardėnų veislės kraujo) gali būti naudojamos su tos pačios geriančiosios veislės eržilais, jų palikuonys gali būti pripažinti grynaveisliais;
5. reprodukcijai nenaudoti I klase kompleksiskai įvertintų eržių ir kumelių nuo Švedų ardėnų arba Tarybinių sunkiųjų veislių eržių ar kumelių, tokiems arkliams licencija veisimui neišduodama.
 1. reprodukcijai nenaudoti II klase įvertintų individų, nenaudoti nevertintų eržių;
6. kaupti DNR profilių duomenų bazę;
7. grynaveislių Lietuvos sunkiųjų veislės arklių, kurie turi ar turėjo LSAVAA vedamos kilmės knygos istorinį įrašą ir / ar vertinimą, palikuonys pripažįstami LSAVAA veisimo programoje, o jų kilmė kompleksinio vertinimo metu vertinama pagal LSAVAA atlikto tėvų vertinimo duomenis;
8. esant galimybei naudoti kreobankus juose saugant:
 - 8.1. eržių spermą;
 - 8.2. oocitus;
 - 8.3. embrionus;
 - 8.4. audinių ėminius klonavimui.

LIETUVOS SUNKIŲJŲ VEISLĖS ARKLIŲ VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI BEI SIEKIAMYBĖ

Lietuvos sunkiųjų arklių veislės arklius auginti tinkamus:

- Veislei išsaugoti
- Žemės ūkio darbams
- Miško darbams
- Kaimo turizmo sodybose
- Nacionaliniuose parkuose, muziejuose
- Jojimui
- Pienui
- Mėsai

Siektini Lietuvos sunkiųjų veislės veisimo programos tikslai:

1. Lietuvos sunkiųjų veislės išsaugojimas ir stabilios populiacijos išlaikymas;
2. Išsaugoti esamas Lietuvos sunkiųjų veislės eržilų linijas;
3. Rinkti DNR profilių duomenų bazę;

Siektini Lietuvos sunkiųjų veislės veisimo programos siekiamybė:

1. Lietuvos sunkiųjų veislės išsaugojimas ir stabilios populiacijos išlaikymas;
2. Išsaugoti Lietuvos sunkiųjų veislės eržilų linijas ir kumelių šeimas;
3. Sukurti selekcinę genealoginę branduolį ir jį išskirstyti privačiuose ūkiuose;
4. Siekti didesnio licencijuotų eržilų panaudojimo veisimo programoje;
5. Siekti kuo didesnio veislei naudojamų eržilų ir kumelių darbinių savybių išbandymo;
6. Didinti veisimui tinkamų kumelių panaudojimą;
7. Vykdyti kilmės patikrinimą pagal kilmės knygos nuostatas atliekant DNR tyrimus, arba DNR profilio nustatymą jai nėra duomenų palyginimui;
8. Didinti kompleksiskai vertinimo prieauglio skaičių ir analizuoti gaunamus prieauglio vertinimų duomenis;

9. Vykdyti eržilų ir kumelių vertinimus pagal prieauglio kokybę;
10. Skatinti augintojus tinkamai parengti arklius eksterjero ir darbingumo vertinimams bei pardavimui;
11. Skatinti augintojus pristatyti eržilus ir kumeles aukščiausios klasės vertinimui, bei skatinti augintojus naudoti šiuos gyvūnus veisimui;
12. Veislės populiarinimo renginių, švenčių rengimas ir dalyvavimas juose;
13. Reklaminių renginių rengimas/rėmimas, informacinė sklaida žiniasklaidoje, parodose, socialiniuose tinkluose ir kt.

Kriterijai rodantys veisimo programos įgyvendinimą / neįgyvendinimą

(2 lentelė)

	Tikslas / Rodiklis	Matavimo vienetas	Esama reikšmė	Siektina reikšmė	Siektinos reikšmės apskaičiavimas
1	Stabilaus populiacijos dydžio išlaikymas	Vnt.	Ankstesnių metų arklių kiekis KK įskaitant ir arklius KK papildomame skyriuje	Minimali reikšmė 1100 vnt. arklių registruotų kilmės knygoje	Naudojami VĮ ŽŪDC duomenų bazės duomenys apie KK registruotą arklių kiekį einamųjų metų sausio 01 d. ir prieš tai buvusių (ankstesnių) kalendorinių metų (naudojamas skaičius iš ankstesnių metų veisimo programos ataskaitos) arklių kiekį KK tų metų sausio 01 d. Įrašomas arklių registruotų kilmės knygoje skaičius sausio 01 d. reikšmė negali būti mažesnė nei 1100. Atskirai pažymimas skirtumas vnt. tarp einamųjų metų ir ankstesnių metų registruoto arklių kiekio.
2	Esamų eržilų linijų išsaugojimas	Vnt.	Esamų linijų skaičius	Minimali reikšmė: 6 linijos	Linija išsaugota jai joje yra bent 1 licencijuotas eržilas, pateikiamas

					eržilų sąrašas nurodant bent po vieną licencijuotą eržilą iš kiekvienos linijos
3	DNR profilių duomenų bazės rinkimas	Vnt.	Ankstesniais kalendoriniais metais nustatytų DNR profilių skaičius	Minimalus atliktas tyrimų skaičius 5 vnt.	Įrašoma atliktų tyrimų kiekis, esant reikalui pateikiamos DNR profilių sertifikatų kopijos Atskirai pažymimas skirtumas tarp einamųjų ir ankstesnių metų
4	Grynaveislis prieauglio įraukimas į Kilmės knygą	Vnt.	Ankstesniais kalendoriniais metais į Kilmės knygą įtraukto veislinio prieauglio skaičius	Minimalus įtrauktas skaičius 50 vnt.	Nurodomas einamaisiais ir ankstesniais metais į kilmės knygą įrašyto prieauglio (jaunesni nei 3 m.) kiekis, įskaitant ir gyvūnus įtrauktus į papildomą skyrių Atskirai pažymimas skirtumas tarp einamųjų ir ankstesnių metų

DOKUMENTŲ TVARKYMO REIKALAVIMAI

1. Pirminę duomenų ir dokumentų apskaitą vedą ūkio valdytojas.

1.1. Veislininkystės ir gyvūnų dokumentai:

1.1.1. veislinio eržilo laikytojas / savininkas po kergimo pildo „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimą“, pagal ant „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimo“ pateiktą instrukciją ir pateikia „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimą“ LSAVAA.

1.1.1.1. Jei kumelė apvaisinama dirbtiniu būdu „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimą“ pildo asmuo atlikęs dirbtinį apvaisinimą.

1.1.2. Gimus kumeliukui, iki kumeliukui sueina 12 mėnesių kumeliukas paženklinamas, reikalavimus atitinkančia, mikroschema ir užpildoma AŽ-1 forma („Pranešimas apie arklio registravimą“), šią formą užpildo asmuo turintis teritorinės VMVT išduotą paslaugų teikimo teisę patvirtinantį dokumentą ir antspaudą (paslaugų teikėjas), AŽ - 1 forma pateikiama LSAVAA. LSAVAA kumeliuko duomenis užregistruoja VĮ ŽŪDC duomenų bazėje, kuri kumeliukui sugeneruoja unikalų registracijos numerį. Savininkas sumoka už paso pagaminimą VĮ ŽŪDC, pagamintas pasas siunčiamas į LSAVAA, asociacija sutvarko žirgo pasą ir išduoda jį kumeliuko savininkui.

1.1.2.1. Kumeliukams iki 12 mėn. amžiaus išduodamas „Pirminis Arklinių šeimos gyvūno tapatybės nustatymo dokumentas“ (pasas).

1.1.2.2. Arkliams virš 12 mėn. amžiaus išduodamas „Pakaitinis Arklinių šeimos gyvūno tapatybės nustatymo dokumentas“ (pasas).

1.1.3. Pаметus ar kitaip praradus arklio pasą, arklio savininko prašymu paslaugų teikėjas patikrina arklio, kurio pasas prarastas, mikroschemos numerį ir užpildo AŽ-1 formą („Pranešimas apie arklio registravimą“), AŽ - 1 forma pateikiama LSAVAA, su prašymu išduoti „Arklinių šeimos gyvūno tapatybės nustatymo dokumento“ (paso) dublikatą.

1.2. Pranešimas apie ūkinių gyvūnų perkėlimą ir kaitą (GŽ - 2 arba GŽ - 2a forma):

1.2.1. Pildoma dviem egzemplioriais pasikeitus arklio savininkui ir kartu su arklio pasu pateikiama LSAVAA atlikti įrašui pase.

1.2.2. Žirgui kritus gaišenos važtaraštis, GŽ - 2 forma ir pasas grąžinami LSAVAA.

1.2.3. Paskerdus žirgą savoms reikmėms GŽ - 2 forma ir žirgo pasas grąžinamas LSAVAA.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. V.Barauskas „Arklininkystė“ Vilnius, 1982
2. Lietuvos TSR ŽŪ ministerija „Lietuvos sunkiųjų arklių valstybinė kilmės knyga“ IV tomas Vilnius, 1962
3. Lietuvos TSR ŽŪ ministerija „Lietuvos veislinių arklių valstybinė kilmės knyga“ VI tomas Vilnius, 1974
4. V.Macijauskienė „Žemaitukų arklių veislės selekcinė programa“ Baisogala, 2004
5. Grupė autorių „Lietuviški žirgai“ Vilnius, 2008

Paruošė Gediminas Pilipavičius, redagavo Aurelija Aksomaitytė